

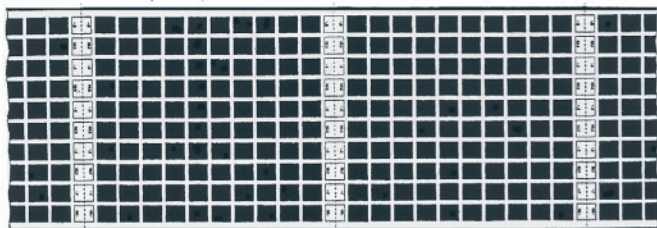
Svitkové známky rakouské emise 1908

Pavel Hirš, Jan Pelikán, Antonín Šmíd

Na počátku 20. století s rozvojem průmyslu vzrostl i poštovní provoz, zejména firemní korespondence. Používání známek z archů bylo nepraktické, proto rakouská poštovní správa rozhodla zřídit výplatní stroje, do kterých bylo nutné vkládat známky v rolích, tzv. svitkové známky.

Už v době gloriolnosti emise 1908 byly v Rakousku postaveny speciální automaty na vydávání poštovních známek. Přesní datum není známo, avšak tak rychle vyřazením známek státní správu. Známky ve svitcích se začaly podle úředních norem vydávat přibližně koncem roku 1908, a to nejprve v hodnotě 5 h a 10 h na křídovém papíru. Následně o tom nebylo, předpokládá se proto, že tyto svitky byly určeny pouze pro nové instalované automaty známek a nikoli pro prodej v poštovních přípojkách. Svitky byly z jednoho kusu, ale byly vydávány z oboustranných archů známek po 100 ks tak, že známky byly odtrhávány v pásech a vada odpovídaly malému množství, které byly označeny horečným číslem nebo bodičkou, až vznikl pás o 1000 ks známek. Všechny tyto vydávané svitky jsou na křídovém papíru, ale není vyloučeno, že v roce 1913 mohly být ještě vydávány i na papíru obyčejném. V Rakousku se svitky objevovaly poprvé.

Spotřeba známek ve svitcích stoukala a zejména podniky používaly tyto známky ve frankovacích strojích. Jelikož výše popsaná výroba svitků byla náročná, poštovní správa byla nucena v roce 1913 obstarat nový stroj, který se již po dobu dvou let používal v berlínské říšské tiskárně a který umožňoval tisk známek v souvislých pásech (obr. 1). Jednalo se o rotační tiskářský stroj s názvem GANDENBERG-ROTATIONDRUC-

Obr. 1 Rozvržení pásů výplatních známek s tahacími deskami a umístění počítačů mezi deskami [2] a [6].

KMASHINE. Ten byl původně zakoupen státní tiskárnou pouze pro výrobu známek ve svitcích, ale později byl použit i k tisku hodnot 3, 5 a 10 h (červen 1915) a 20 h (březen 1916) v archové úpravě. Tiskové desky, které zachovaly počet známkových polí i jejich uspořádání (10 x 10), byly stočeny po obvodu válce stroje. Vznikl prázdný prostor

byl vyplněn počítadly (např. u hodnoty 10 h: 1.-, 2.-, ..., 10.-). Známky s počítadly jsou vždy tištěny rotačním tiskem. Do prostorů mezi deskami byla počítadla vložena vždy dvakrát a náležela k horní nebo spodní řadě archu. Součástí rotačky byla i hřeběnová perforačka, která celý pás ozoubkovala ve vodorovných řadách. Pás papíru se nakonec rozřezal mezi počítadly a tím vznikly přepážkové archy po 100 známkách. Takto rozřezané archy včetně počítadel byly dány do prodeje (u známek tištěných z plochých desek byly okraje vždy odtrhávány). Tak lze spolehlivě určit známky tištěné rotačním tiskem. Tisk archových známek rotačním tiskem je blíže popsán v připojené literatuře a není předmětem tohoto článku. Jen poznamenujme: v roce 1885 byl poprvé použit rotační tisk pro tisk jízdenek a vstupenek.

Princip tisku známek ve svitcích na rotační tisk je ten: šifry při tisku byly vodorovné a jsou určeny na glitici po obvodu válce. Na válce je kontinuálně umístěna barva a válec se otáčí na nekonečném pásu papíru, který je trochu širší než vodorovná řada desek známek. Na válce bylo umístěno 10 šifrů ve 22 řadách, tedy celkem 220 ks odlišovacích bodů. Když byly obfotografy přepážkovány glitici válce. Jedním otáčením válce tedy bylo vytlačeno 220 ks známek [6]. Barva papíru byla již před tiskem opatřena lepidlem. Průběžný pás byl na vodorovném válci umístěn opatřením. Barva pak byla umístěna a držena na jednotlivé pásy.

Tak byl proveden stejný postup jako u tisku z plochých desek, stejně umístěn je rotační tisk je [2] stejně umístěn jako rotační tisk. V každém přípojkě se jednalo o odlišovací známky a nekonečného pásu, který v přípojkě vytlačoval známky, které vznikly vodorovným směrem a nekonečným směrem a drženy v držákem.

hodnota	10 h	20 h	25 h	30 h	35 h
10 h	10	20	25	30	35
20 h	10	20	25	30	35
25 h	10	20	25	30	35
30 h	10	20	25	30	35
35 h	10	20	25	30	35

Barva umožňovala vyrábět známky rychle a levně. Následně v 20. 11. 1913 byly vzhledem k potřebě vydávání známek ve svitcích na oboustranně od 1. 12. 1913 v přípojkách poštovních úřadů. Barva se používala na nominální hodnotu známek bez přípojek. Pásky, stejně s výjimkou svitků byly vždy do konce započteny. Barva byla držena po 1000 ks a hodnot 3, 5 a 10 h a po 500 ks a hodnot 20, 25, 30 a 35 h. Barva byla opatřena lepidlem a nálepkou, např. 1000 Stück

Obr. 2 Ukázková jednorázová známka ze známkových rolí tiskových strojů.

(pokračování na následující stránce)